

ALTERNATIVNÍ KULTURA

V ČESKOSLOVENSKU A DALŠÍCH STÁTECH SOVĚTSKÉHO BLOKU

EDUKAČNÍ MATERIÁL K FILMOVÉMU FESTIVALU

PROJEKTOVÁ HODINA PRO DĚJEPIS A SPOLEČENSKOVĚDNÍ PŘEDMĚTY

Termín festivalu: 4.–7. listopadu 2025, Kino Atlas (Ke Štvanici 4, Praha 8)

Autoři edukačního materiálu: Petr Blažek a Kryštof Zeman
www.mpxx.cz

1. ROZBOR TEXTU

ÚKOL (10 minut)

Na začátku hodiny pedagog krátce uvede téma. Poté si žáci samostatně přečtou báseň a jednotlivě odpovídají na otázky. Jak byste báseň interpretovali? V jakém prostředí a v jakém duševním rozpoložení ji autor napsal?

Jilmy porostlé břechtanem
v korunách dubů jmelí
veselejší se nestanem
proč bychom smutní být měli

Na kůře olší choroše
ve stěnách domů plíseň
minuly prchavé rozkoše
hlubší nás svírá tíseň

Zas pruty mříží na oknech
a ruce v pouta dané
to abych aspoň v těchto zdech
sepjaté měl je Pane

(z knihy Ivana Martina Jirouse *Magorova summa I*, Torst, 2015,
původně *Magorovy labutí písně*, 1985)

Ivan M. Magor Jirous před koncertem PPU v žižkovském ateliéru Jaroslava Kadlece po propuštění z prvního věznění 2. 6. 1974, foto Ondřej Němec

Legenda českého undergroundu, Ivan Martin „Magor“ Jirous, bytostně svobodný člověk, jemuž jeho právo na svobodu komunistický režim neustále odpíral. Od roku 1967 se naplno zapojil do undergroundového hnutí, jehož se stal postupně hlavní tváří, mluvčím a duchovním otcem. V období normalizace byl Jirous celkem pětkrát vězněn, odseděl si dohromady 8,5 roku ve vězeních, včetně těch s nejtvrdějším režimem. V 70. letech začal psát básně, původně inspirované tvorbou svého přítele, excentrického básníka a filozofa Egona Bondyho, poté již vysoce originální poezii, v níž se zračila Jirousova hluboká zbožnost, něha a zkušenost z komunistických kriminálů. Tyto prvky se v básních objevují v podobě silně expresivních, někdy až vulgárních výrazů. Magorova poezie vycházela v Československu pouze ve formě samizdatů. Vrchol Jirousovy tvorby představuje básnická sbírka *Magorovy labutí písně*, jež vznikla roku 1985 během jeho věznění v nechvalně proslulých Valdicích.

2. PŘÍRAZOVÁNÍ OSOBNOSTÍ K JEDNOTLIVÝM UNDERGROUNDOVÝM KAPELÁM, V NICHŽ PŮSOBILY

ÚKOL (8 minut)

Studenti se rozdělí do dvojic a za pomoci internetu přiřadí k názvům nonkonformních hudebních skupin jejich výrazné členy.

1. Psí vojáci
2. The Plastic People of the Universe
3. DG 307
4. The Primitives Group
5. Aktual

- A. Pavel Zajíček
- B. Milan Knížík
- C. Filip Topol
- D. Vratislav Brabec
- E. Ivan Hájník

3. DISKUSE NAD ARCHIVNÍ FOTOGRAFIÍ

ÚKOL (10 minut)

Žáci si ve dvojicích prohlédnou archivní fotografii a za pomoci internetu se snaží odpovědět na otázky. Následně pedagog moderuje debatu o fungování nonkonformních hudebních skupin za normalizace. Poznáte, kde vznikla legendární fotografie disidentů? Věděli byste, jak v praxi probíhalo povolování hudebních skupin v tomto období? Čím museli hudební interpreti projít, pokud chtěli působit veřejně?

Fotografie sloužila jako pozvánka na oslavu svatby Ivana Martina Jirouse s výtvarnicí Julianou Stritzkovou. Pravý účel (byť svatební veselka také proběhla) však bylo uspořádání hudebního festivalu nonkonformních skupin, který se odehrál 21. 2. 1976 v Bojanovicích u Prahy. Vystupování na soukromých akcích totiž bylo jedinou možností, jak se mohly nepovolené kapely realizovat. I tak Státní bezpečnost zneužila tuto poklidnou akci, které se účastnilo okolo 400 lidí z „podzemí“, k následnému zatýkání představitelů nezávislé hudební scény a politickému procesu s některými z nich.

Foto Ondřej Němec

4. ZAMYŠLENÍ

ÚKOL (10 minut)

Pedagog rozdělí třídu přibližně po pěti žácích, kteří se po kratší poradě a puštění krátké hudební ukázky přihlásí k prezentaci. K přípravě odpovědí na otázky lze použít internet, učebnici nebo další zdroje, následuje krátká diskuse. Učitel moderuje následnou debatu k tématu.

Proč režimu vadily „máničky“, jejich hudba? Proč se za ně postavil třeba i filosof a jeden ze tří prvních mluvčích Charty 77 Jan Patočka, přestože jejich hudba pro něj byla jen změtí zvláštních zvuků? Jsou pro vás např. písně Plastiků poslouchatelné, mají co říct dnešním mladým posluchačům?

21. 9. 1976 se uskutečnil politický proces s představiteli undergroundových hudebních skupin The Plastic People of the Universe, DG 307 a dalšími zástupci nezávislé scény. Tento proces semkl do té doby značně roztržitý disent k obraně lidí, kteří byli trestáni režimem jen proto, že dělali nezávislou hudbu a chtěli si žít po svém. Spojení nejrůznějších protirežimních skupin a undergroundu vedlo posléze přímou linkou ke vzniku Charty 77.

Hrádeček, Třetí festival druhé kultury, 1. 10. 1977, foto Ondřej Němec

5. UNDERGROUND A DNEŠEK

ÚKOL (7 minut)

Žáci se vrátí do pracovních skupin po pěti a po kratší poradě se přihlásí k prezentaci. K přípravě odpovědí na otázky lze použít internet, učebnici nebo další zdroje, následuje krátká diskuse. Tento úkol má vyvolat diskusi ve třídě. Žáci si krátce promyslí odpovědi na stanovené otázky a pedagog následně moderuje diskusi. Co si představíte pod pojmem underground, případně pod pojmy druhá či alternativní kultura? Co v dnešní době dle Vás spadá pod tyto pojmy?

Odpověď na úkol č. 3: Běžné hudební kapely spadaly pod Prázké kulturní středisko (či pod jiné krajské kulturní středisko, kde nebyly pod takovým dohledem). Prázké kulturní středisko zprostředkovávalo kapelám vystoupení v Praze a okolí a zároveň mělo na starost evidenci a rekvizifikaci umělců s působností v Praze. Porádalo rekvizifikaci žánrů, jež se skládaly z hudební teorie, ideologické části a samostatných předhřevků. Komise měla minimálně tři členy. Praze přijímal tak, že někdo z členů komise občas kapela „podmázla“ láhvi alkoholu. Pragokonzert se stal o hvězdy pop music typu Gotta, Zagorové atd. o výjezdy interpretů do zahraničí či koncerty zahraničních interpretů v Československu.